

УДК 342.9

*К. О. Діхтяренко**здобувач**Державного науково-дослідного інституту**МВС України*

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ВІД ОПЕРАЦІЙ ЗІ ЗДАЧІ (ПРОДАЖУ) БРУХТУ ДОРОГОЦІННИХ МЕТАЛІВ

На сучасному етапі, визначення доходів фізичних осіб, що підпадають під оподаткування, міститься у Податковому кодексі України, де закріплюється елементи податку на доходи фізичних осіб, визначаючи які, законодавцем було враховано нові соціально-економічні, цивільно-правові, кредитно-фінансові, господарські та інші відносини, що існують в Україні на сьогоденному етапі (внаслідок чого фізичні особи отримують доходи). До об'єктів, які оподатковуються податком на доходи фізичних осіб, відносяться, серед іншого, здача (продаж) брухту дорогоцінних металів. Незважаючи на те, що податок на доходи фізичних осіб досліджувався С.С Білоусовим, Л.І. Вдовіченою, П.Т. Гегою, Ю.Г. Демянчуком, А.І. Крисоватим, А.А. Кучером, М.П. Кучерявенком, О.І. Максимом, К.А. Матвійчуком, О.А. Музикою-Стефанчук, О.І. Перепелицею, В.М. Поповичем, В.О. Рядінською, Ю.В. Сибірянською та іншими науковцями, проте дослідженню елементів податку на доходи фізичних осіб від здачі (продажу) брухту дорогоцінних металів не приділено достатньої уваги, в той час як його елементи, закріплені у податковому законодавстві, мають суттєві недоліки.

Отже, метою нашої статті є дослідження елементів податку на доходи фізичних осіб від здачі (продажу) брухту дорогоцінних металів та формулювання пропозицій щодо шляхів їх удосконалення у податковому законодавстві.

Поняття «брухт дорогоцінних металів» не закріплюється ні в Законі України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними» від 18.11.1997 № 637/97-ВР [1], ні в Законі України «Про металобрухт» від 05.05.1999 № 619-XIV [2], ні в Податковому кодексі України (надалі – ПКУ України) [3]. Невизначеність у цьому питанні відбивається на всіх елементах податку на доходи фізичних осіб від здачі (продажу) брухту дорогоцінних металів.

В законодавстві зустрічалось поняття, близьке за значенням до брухту дорогоцінних металів, а саме – брухт із вмістом дорогоцінних металів, поняття якого містилося в Інструкції про порядок одержання, використання, обліку та зберігання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, затвердженого Наказом Міністерства фінансів

України від 06.04.1998 № 84 як «...деталі, вузли, вироби та матеріали, що стали непридатними чи втратили експлуатаційну цінність і містять дорогоцінні метали у будь-якому вигляді» [4], яка втратила свою чинність відповідно до Наказу Міністерства фінансів України «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Міністерства фінансів України» від 22.06.2015 № 587 [5]. На її заміну було прийнято Методичні рекомендації щодо обліку дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння, виробів з них та матеріалів, що їх містять, затверджені Наказом Міністерства фінансів України від 15.09.2015 № 780, в якому також надається поняття «брухту із вмістом дорогоцінних металів» в алогічному визначенні [6]. Отже, виникає питання: поняття «брухт дорогоцінних металів» та «брухт із вмістом дорогоцінних металів» – тотожні чи нетотожні поняття? Відповідно до ст. 1 Закону України «Про металобрухт», металобрухт – непридатні для прямого використання вироби або частини виробів, які за рішенням власника втратили експлуатаційну цінність внаслідок фізичного або морального зносу і містять у собі чорні або кольорові метали чи їх сплави, а також вироби з металу, що мають непоправний брак, залишки чорних і кольорових металів і їх сплавів [2]. Виходячи з визначення поняття металобрухту, брухт дорогоцінних металів – є більш ширшим поняттям, ніж поняття брухту із вмістом дорогоцінних металів, і його визначення можна надати таким чином: «брухт дорогоцінних металів – непридатні для прямого використання вироби або частини виробів із дорогоцінних металів або їх сплавів, які за рішенням власника втратили експлуатаційну цінність внаслідок фізичного або морального зносу, містять у собі дорогоцінні метали чи їх сплави, а також вироби з дорогоцінного металу, що мають непоправний брак, залишки дорогоцінних металів і їх сплавів, а також деталі, вузли, вироби та матеріали, що стали непридатними чи втратили експлуатаційну цінність і містять дорогоцінні метали чи їх сплави у будь-якому вигляді». Вважаємо доцільним доповнити п. 14. 1 ст. 14 ПКУ України підпунктом 14.1.14-1, в якому закріпити поняття брухту дорогоцінних металів у визначенні, запропонованому нами.

Визначення платників податку на доходи фізичних осіб від операцій зі здачі (продажу) брухту дорогоцінних металів в ПК України є неоднозначним.

З одного боку, відповідно до п. 162.1 ст. 162 ПК України, платниками податків є: 162.1.1. фізична особа-резидент, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи; 162.1.2. фізична особа – нерезидент, яка отримує доходи з джерела їх походження в Україні; 162.1.3. податковий агент [3], тобто законодавець виділяє податкового агента як окремого платника податків. Згідно з нормами пп. 14.1.180 ПК України, податковим агентом щодо податку на доходи фізичних осіб є юридична особа (її філія, відділення, інший відокремлений підрозділ), самозайнята особа, представництво нерезидента – юридичної особи, інвестор (оператор) за угодою про розподіл продукції, які незалежно від організаційно-правового статусу та способу оподаткування іншими податками та/або форми нарахування (виплати, надання) доходу (у грошовій або негрошовій формі) зобов'язані нараховувати, утримувати та сплачувати податок, передбачений розділом IV ПК України, до бюджету від імені та за рахунок фізичної особи з доходів, що виплачуються такій особі, вести податковий облік, подавати податкову звітність контролюючим органам та нести відповідальність за порушення його норм в порядку, передбаченому ст. 18 та розділом IV ПК України [3]. Враховуючи, що у ч. 2 пп. 164.2.18 п. 164.2 ст. 164 ПК України вказується, що особа, яка закупає брухт дорогоцінних металів, вважається податковим агентом та зобов'язана утримати податок із суми такої виплати за ставкою, встановленою цим розділом, можна було б вважати, що платником податків податку на доходи фізичних осіб від операцій зі здачі (продажу) брухту дорогоцінних металів є особа, яка закупає брухт дорогоцінних металів (покупець), проте трохи вище у вказаних нормах закріплюється, що особа, що закупає такий брухт, закупає його у платника податку. Таким чином, виникає питання, хто ж є платником податку: фізична особа, що здає (продає) брухт дорогоцінних металів чи особа, яка їх закупає, для відповіді на яке необхідно визначити – які особи на сучасному етапі можуть приймати (купувати) брухт дорогоцінних металів. Відповідно до листа ДФС України від 01.04.2016 № 7196/6/99-99-17-93-03-15, оскільки згідно з пп. 168.1.1. п. 168.1 ст. 168 ПК України, податковий агент, який нараховує (виплачує, надає) оподатковуваний дохід на користь платника податку, зобов'язаний утримувати податок із семи такого доходу за його рахунок, використовуючи ставку податку, визначену у ПК України, то платником податку на доходи фізичних осіб від операцій зі здачі (продажу) брухту дорогоцінних металів ви-

ступає юридична особа (покупець) під час нарахування (виплати) доходу за зданий (проданий) фізичною особою (продавцем) брухт дорогоцінних металів, яка вважається податковим агентом та зобов'язана утримати податок із суми такої виплати [7]. Враховуючи, що норми закону повинні бути чіткими та зрозумілими, вважаємо доцільним у ч. 2 пп. 164.2.18 п. 164.2 ст. 164 ПК України слова «платника податків» виключити.

Об'єктом оподаткування податком на доходи фізичних осіб від операцій зі здачі (продажу) брухту дорогоцінних металів відповідно до ч. 1 пп. 164.2.18 п. 164.2 ст. 164 ПК України визнається дохід платника податків за зданий (проданий) ним брухт дорогоцінних металів, крім доходу, отриманого за брухт дорогоцінних металів, проданий Національному банку України [3]. Визначення, запропоноване законодавцем, недосконале. По-перше, як визначалося раніше, платником податку на доходи фізичних осіб від операцій зі здачі (продажу) брухту дорогоцінних металів виступає податковий агент, тобто – особа, яка приймає (купує) брухт дорогоцінних металів, а вона не отримує доходу, навпаки, втрачає кошти, які передає фізичній особі. По-друге, незрозуміле, що мається на увазі під словом «зданий». Мабуть законодавець мав на увазі «здачу» брухту дорогоцінних металів в ломбард. Проте, відповідно до Положення про порядок надання фінансових послуг ломбардами, затвердженого Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 26.04.2005 № 3981, ломбарди не «приймають» брухту дорогоцінних металів, в надають фінансові кредити фізичним особам за рахунок власних або залучених коштів під заставу майна [8]. По-третє, формулювання об'єкту оподаткування податком на доходи фізичних осіб від операцій зі здачі (продажу) брухту дорогоцінних металів таким чином не охоплює операції з обміну, наприклад, коли брухт дорогоцінних металів здається для обміну на нові ювелірні прикраси. Вирішення цього питання пропонується в листі ДФС України від 01.04.2016 № 7196/6/99-99-17-93-03-15, в якому зазначається, що відповідно до ст. 715 ЦК України за договором міни (бартеру) кожна із сторін зобов'язується передати другій стороні у власність один товар в обмін на інший товар, і кожна із сторін договору міни є продавцем того товару, який він передає в обмін, і покупцем товару, який він одержує взамін; право власності на обмінювані товари переходить до сторін одночасно після виконання зобов'язань щодо передання майна обома сторонами, якщо інше не встановлено договором або законом; до договору міни застосовуються, зокрема, загальні положення про купівлю-продаж (ст. 716 ЦК України) [7]. Подібне роз'яснення піддається критиці з боку науковців, які зазначають, що в описаному листі фактично процитовано норми ПК України, проте

не роз'яснено, як визначається база оподаткування податку на доходи фізичних осіб від операцій зі здачі (продажу) брухту дорогоцінних металів саме за договором міни, оскільки не враховано, що продавець в оплату за зданий ним брухт дорогоцінних металів отримує не грошові кошти, а інший товар, і, крім цього, за договором міни не завжди одна річ (майно) обмінюється на іншу рівноцінну річ, отже можливі ситуації, коли разом з передачею речі в обмін на іншу річ більшої вартості здійснюється доплата грошовими коштами, а яким чином обчислювати та сплачувати податок на доходи фізичних осіб від операцій зі здачі (продажу) брухту дорогоцінних металів в такому випадку в листі ДФС не йдеться [9].

Враховуючи визначення продажу (реалізації) товарів, закріпленого у п.п. 14.1.202 п. 14.1 ст. 14 ПК України (як будь-яких операцій, що здійснюються згідно з договорами купівлі-продажу, міни, поставки та іншими господарськими, цивільно-правовими договорами, які передбачають передачу прав власності на такі товари за плату або компенсацію незалежно від строків її надання, а також операцій з безоплатного надання товарів), пропонуємо об'єкт оподаткування податком на доходи фізичних осіб від операцій зі здачі (продажу) брухту дорогоцінних металів визначити як вартість брухту дорогоцінних металів, отриманої податковим агентом за операції з продажу (реалізації) такого брухту, для чого внести відповідні зміни у пп. 164.2.18 п. 164.2 ст. 164 ПК України.

Ставка податку на доходи фізичних осіб від операцій зі здачі (продажу) брухту дорогоцінних металів складає 18% (п. 167.1 ст. 167 ПК України [3]).

Пільги з податку на доходи фізичних осіб від операцій зі здачі (продажу) брухту дорогоцінних металів передбачені для доходу платника податків, отриманого за брухт дорогоцінних металів, проданий НБУ (пп. 164.2.18 п. 164.2 ст. 164 ПК України) [3]. Проте на сучасному етапі НБУ брухт дорогоцінних металів у фізичних осіб не купує – Інструкція про порядок виконання операцій з купівлі банківських та дорогоцінних металів у населення, затверджена Постановою правління НБУ від 21.05.2003 № 206 [10] в 2015 році була викладена в новій редакції – як Інструкція про порядок виконання операцій з купівлі інвестиційних монет України в населення [11] і з того часу НБУ відмовився від будь-яких операцій з купівлі брухту банківських чи дорогоцінних металів у фізичних осіб, а купує їх виключно у суб'єктів господарювання за конкурентними цінами, які визначаються щоденно в разі зміни світових цін на дорогоцінні метали. Існування цих норм у ПК України може пояснюватися тим, що норми ПК України своєчасно не були змінені після зміни банківського законодавства, а отже необхідно зміни необхідно внести, виключивши з пп. 164.2.18 п. 164.2

ст. 164 ПК України слова «крім доходу платника податків, отриманого за брухт дорогоцінних металів, проданий НБУ».

Підсумовуючи зазначене, пропонуємо елементи податку на доходи фізичних осіб від операцій зі здачі (продажу) брухту дорогоцінних металів удосконалити таким чином: 1) надати визначення поняття «брухт дорогоцінних металів як непридатних для прямого використання виробів або частин виробів із дорогоцінних металів або їх сплавів, які за рішенням власника втратили експлуатаційну цінність внаслідок фізичного або морального зносу, містять у собі дорогоцінні метали чи їх сплави, а також вироби з дорогоцінного металу, що мають непоправний брак, залишки дорогоцінних металів і їх сплавів, а також деталі, вузли, вироби та матеріали, що стали непридатними чи втратили експлуатаційну цінність і містять дорогоцінні метали у будь-якому вигляді, яке закріпити у пп. 14.1.14-1 п. 14.1 ст. 14 ПК України; 2) удосконалити визначення платника податків як юридичних осіб (покупців) під час нарахування (виплати) доходу за проданий (реалізований) фізичною особою (продавцем) брухт дорогоцінних металів, яка вважається податковим агентом та зобов'язана утримати податок із суми такої виплати, для чого внести зміни у ч. 2 пп. 164.2.18 п. 164.2 ст. 164 ПК; 3) гармонізувати норми податкового законодавства відповідно до змін банківського законодавства, врахувавши, що НБУ відмовився від будь-яких операцій з купівлі брухту банківських чи дорогоцінних металів у фізичних осіб, для чого слова «крім доходу платника податків, отриманого за брухт дорогоцінних металів, проданий НБУ», з ч. 2 пп. 164.2.18 п. 164.2 ст. 164 ПК України виключити.

Література

1. Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними : Закон України від 18.11.1997 № 637/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 9. Ст. 34.
2. Про металобрухт: Закон України від 05.05.1999 № 619-ХІV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 25. Ст. 212.
3. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.
4. Інструкція про порядок одержання, використання, обліку та зберігання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, затвердженого Наказом Міністерства фінансів України від 06.04.1998 № 84. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0271-98>
5. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Міністерства фінансів України : Наказ Міністерства фінансів України від 22.06.2015 № 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0793-15#n7>
6. Методичні рекомендації щодо обліку дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органічного утворення та напівдорогоцінного каміння, виробів з них та матеріалів, що їх містять:

Наказ Міністерства фінансів України від 15.09.2015 № 780. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0780201-15>

7. Щодо оподаткування податком на доходи фізичних осіб доходу, отриманого фізичною особою від здавання (продажу) брухту дорогоцінних металів. ДФС України від 01.04.2016 № 7196/6/99-99-17-93-03-15. URL. <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/9633>

8. Положення про порядок надання фінансових послуг ломбардами, затвердженого Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 26.04.2005 № 3981. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0565-05>

9. Бойко Н., Деркач К. Оподаткування податком на доходи фізичних осіб за договором міні брухту дорогоцінних металів. URL. <https://taxlink.ua/ua/news/opodatkuвання-pdf-та-vz-za-dogovorom-mini-bruhtu-dorogocinnih-metaliv.htm>

10. Інструкція про порядок виконання операцій з купівлі банківських та дорогоцінних металів у населення: постановою Правління НБУ від 21.05.2003 № 206. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0425-03>

11. Інструкція про порядок виконання операцій з купівлі інвестиційних монет України в населення: постанова Правління НБУ від 21.05.2003 № 206. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0425-03>

Анотація

Діхтяренко К. О. Шляхи удосконалення податку на доходи фізичних осіб від операцій зі здачі (продажу) брухту дорогоцінних металів. – Стаття.

В статті розглядаються елементи податку на доходи фізичних осіб від операцій зі здачі (продажу) брухту дорогоцінних металів (платники, об'єкти, ставки, пільги

тощо). Визначено основні проблеми нормативного закріплення елементів вищевказаного податку, розроблено пропозиції щодо його удосконалення.

Ключові слова: податок на доходи фізичних осіб, операції зі здачі (продажу) брухту дорогоцінних металів.

Аннотация

Дихтяренко К. А. Пути совершенствования налога на доходы физических лиц от операций по сдаче (продажу) лома драгоценных металлов. – Статья.

В статье рассматриваются элементы налога на доходы физических лиц от операций по сдаче (продажу) лома драгоценных металлов (плательщики, объекты, ставки, льготы и т.п.). Определены основные проблемы нормативного закрепления элементов вышеуказанного налога, разработаны предложения по его усовершенствованию.

Ключевые слова: налог на доходы физических лиц, операции по сдаче (продажу) лома драгоценных металлов.

Summary

Dikhtiarenko K. O. Ways to improve the tax on personal income from operations for the sale (sale) of precious metal scrap. – Article.

The article deals with elements of the tax on incomes of individuals from operations on delivery (sale) of scrap of precious metals (payers, objects, rates, privileges, etc.). The basic problems of normative fixing of elements of the aforementioned tax are determined, proposals for its improvement are developed.

Key words: tax on personal income, operations on the delivery (sale) of scrap of precious metals.